

**Аналітична записка
щодо предмета розроблюваного проекту законодавчого
акта з питань визначення предметної підсудності
Вищого антикорупційного суду**

Аналітична записка
щодо предмета розроблюваного проекту законодавчого акта
з питань визначення предметної підсудності
Вищого антикорупційного суду*

***Анотація.** В аналітичній записці розглядаються питання предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, її зв'язку з підслідністю. Ці питання досліджено у контексті правової визначеності положень Кримінального процесуального кодексу України, які закріплюють підсудність і підслідність у кримінальних провадженнях стосовно корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Проведено аналіз відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України, думок науковців, практиків, судових рішень Вищого антикорупційного суду, Верховного Суду, моніторингових звітів Transparency International Ukraine, рекомендацій Європейської Комісії на предмет доцільності розроблюваного проекту законодавчого акта з питань визначення предметної підсудності Вищому антикорупційному суду.*

***Ключові слова:** Вищий антикорупційний суд, підсудність, прокурор, Національне антикорупційне бюро України, підслідність, корупційні кримінальні правопорушення.*

Вступна частина.

У зв'язку із зверненням суб'єкта права законодавчої ініціативи щодо доцільності внесення зміни до Кримінального процесуального кодексу України стосовно удосконалення процедури визначення предметної підсудності Вищому антикорупційному суду (ВАКС) кримінальних проваджень, досудове розслідування яких було віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) на підставі постанови прокурора, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами НАБУ, проведеним дослідженням встановлено наступне.

Ефективність боротьби з корупцією значною мірою залежить від справедливого правосуддя і притягнення винних у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, до відповідальності. Першочергову роль у забезпеченні такої боротьби відіграють створені завдяки суспільному виклику та адвокації громадянського суспільства антикорупційні органи: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС).

Так, завданням НАБУ є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції (абзац другий частини першої статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро»¹ (далі – Закон № 1698-VII)). На САП покладається завдання здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування НАБУ; підтримання державного обвинувачення в суді у відповідних провадженнях (пункт 1 частини третьої статті 8-1 Закону України «Про прокуратуру»²).

У кримінальному провадженні завданням ВАКС є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (частина перша статті 3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»³ (далі – Закон № 2447-VIII)).

Отже, за своїм призначенням і метою створення названі антикорупційні органи мають єдину кінцеву ціль – боротьбу з корупцією та з методологічної точки зору можуть розглядатися як єдине системне утворення.

Водночас ВАКС здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у

¹ Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

² Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

³ Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях (частина перша статті 4 Закону № 2447-VIII); НАБУ керується правилами підслідності (пункт 2 частини першої статті 16 Закону № 1698-VII, частина п'ята статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України)), а прокурор САП – повноваженнями з процесуального керівництва досудовим розслідуванням (частина друга статті 36 КПК України).

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»⁴). Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення (пункт 1 статті 6 Конвенції⁵). Право на «суд, встановлений законом», як структурний елемент права на справедливий суд, що передбачене статтею 6 Конвенції, за своїм змістом є основоположною засадою, що визначає організацію судової системи держави. У розумінні статті 6 Конвенції суд має бути обов'язково «встановлений законом». Це правило відображене у Рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)⁶: «Йоргіч проти Німеччини» (Jorgic v. Germany), § 64; «Річерт проти Польщі» (Richert v. Poland), § 41; «Лавентс проти Латвії» (Lavents v. Latvia), § 114; «Горгіладзе проти Грузії» (Gorgiladze v. Georgia), § 67; «Конталексис проти Греції» (Kontalexis v. Greece), § 38) та ін.

Із наведеного випливає, що визначення підсудності кримінального провадження є важливою складовою забезпечення права особи на справедливий розгляд судом, встановленим законом, у контексті статті 6 Конвенції.

Процесуальні інститути підсудності й підслідності є вагомими для кримінального провадження: при порушенні правил підсудності судові рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню (пункт 6 частини другої статті 412 КПК України); порушення підслідності є істотним порушенням прав людини й основоположних свобод та однозначною підставою визнання доказів недопустимими (пункт 2 частини третьої статті 87 КПК України⁷).

⁴ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР з поправками, внесеними відповідно до положень протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

⁶ Рішення ЄСПЛ. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%7D>

⁷ Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24 травня 2021 року в справі № 640/5023/19. URL: <http://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=97286253&red=100003161acef099a0dbfc0c8b729fac56e1ee&d=5>

Під підсудністю розуміється сукупність юридично значимих ознак кримінального провадження (кримінальної справи), на підставі яких кримінальний процесуальний закон визначає суд і склад цього суду, які правомочні здійснювати судовий розгляд⁸. Її призначення полягає у правильному розподілі кримінальних проваджень між судами. Визначення підсудності кримінального провадження є важливою складовою забезпечення права особи на справедливий розгляд судом, встановленим законом.

Підслідність – це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, згідно з якими воно належить до провадження того чи іншого органу досудового розслідування⁹. Підслідність означає розподіл кримінальних проваджень між органами, які мають право розслідувати кримінальні правопорушення. Підслідність кримінальних правопорушень визначається за територіальністю їх вчинення та органами, уповноваженими на розслідування цих кримінальних правопорушень (за правилами статті 216 КПК України).

Підсудність і підслідність мають точки дотику (схожу мету, критеріальний підхід до віднесення проваджень до відання того чи іншого суб'єкта. Предметна підсудність ВАКС і підслідність НАБУ зумовлюються трьома ключовими критеріями: правова кваліфікація діяння, суб'єктний склад та розмір шкоди або неправомірної вигоди). Підсудність і підслідність – це *не тотожні* категорії, підслідність не може автоматично визначати підсудність (зокрема й за частиною третьою статті 32 КПК України).

Якщо розглядати корупційні кримінальні правопорушення як критерій визначення предметної підсудності ВАКС і підслідності НАБУ, то (табл. 1):

- згідно з частиною першою статті 33-1 КПК України Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних кримінальних правопорушень, передбачених у примітці статті 45 Кримінального кодексу України (КК України), статтями 206-2, 209, 211, 366-2, 366-3 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України;

- детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України.

Табл. 1

Кримінальні правопорушення (статті КК України)					
підслідність НАБУ			підсудність ВАКС		
191	206-2	209	191	206-2	209
210	211	354	210	211	354
364	366-2	366-3	364	366-2	366-3

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ, 2012. С. 114.

⁹ Там само. С. 468.

368	368-5	369	368	368-5	369
369-2	410		369-2	410	262
			308	312	313
			320	357	364-1
			365-2	368-2	368-3
			368-4		

Є частина справ, які підслідні НАБУ, але підлягають розгляду не у ВАКС, а в загальних судах (місцевих та апеляційних), і навпаки: частина справ, що розслідувалися іншими органами, окрім НАБУ, є підсудними ВАКС. Основною умовою приналежності кримінального провадження до підсудності ВАКС є наявність обставин, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України.

Відповідно до абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами НАБУ, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у кримінальних правопорушеннях, передбачених абзацом першим цієї частини, до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним кримінальним правопорушенням було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам.

Дискусійність впливу вказаної постанови прокурора на підсудність ВАКС (що покладається в основу необхідності внесення змін до КПК України щодо визначення предметної підсудності ВАКС кримінальних проваджень, досудове розслідування яких було віднесено до підслідності детективів НАБУ, і розробки відповідного законопроекту) впливає з деяких публікацій, в яких йдеться про невдалий прийом юридичної техніки щодо зв'язку підслідності НАБУ та підсудності ВАКС з урахуванням темпорального аспекту¹⁰, і ґрунтується в основному на відмінних способах оцінки судом постанови прокурора про віднесення кримінального провадження до підслідності НАБУ¹¹. Неоднозначність застосування і тлумачення змісту частини першої статті 33-1 КПК України та абзацу другого пункту 3 частини 5 статті 216 КПК України полягає у наявності чи відсутності підстав для включення до числа умов, передбачених у пунктах 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України положень абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України.

Разом із тим у дослідженнях Transparency International Ukraine, як організації, що проводить постійний моніторинг діяльності антикорупційних інституцій, зокрема і ВАКС¹², навпаки висловлюється занепокоєння щодо внесення змін відносно

¹⁰ Пономаренко Д. В. Підсудність Вищого антикорупційного суду: теорія і практика. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 12. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.12.23>; Сухов Ю. Неприпустимі помилки ВАКС на початку запровадження антикорупційного судочинства. *Судово-юридична газета*. 16.03.2020. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/163288-nepripustimi-pomilki-vaks-na-pochatku-zaprovadzheniya-antikoruptsiynogo-sudochinstva>

¹¹ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 07.10.2019 у справі № 761/11248/17 (провадження 1-кп/910/70/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84827114>; Ухвала Апеляційної палати ВАКС від 20.02.2020 у справі № 991/890/20 (провадження № 11-п/991/18/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87873368>; Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05.03.2021 у справі № 757/4965/21-к (провадження № 11-сс/991/163/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95563965>; Ухвала колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14.12.2021 у справі № 991/4989/21 (провадження № 51-4435впс/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101935525>

¹² Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/>

підсудності ВАКС і ризиків зловживань з боку сторони захисту¹³. Роботу ВАКС цією антикорупційною організацією оцінено у 4,6 бала (2023 р.), що є найкращим показником серед органів антикорупційної інфраструктури (рис. 1¹⁴).

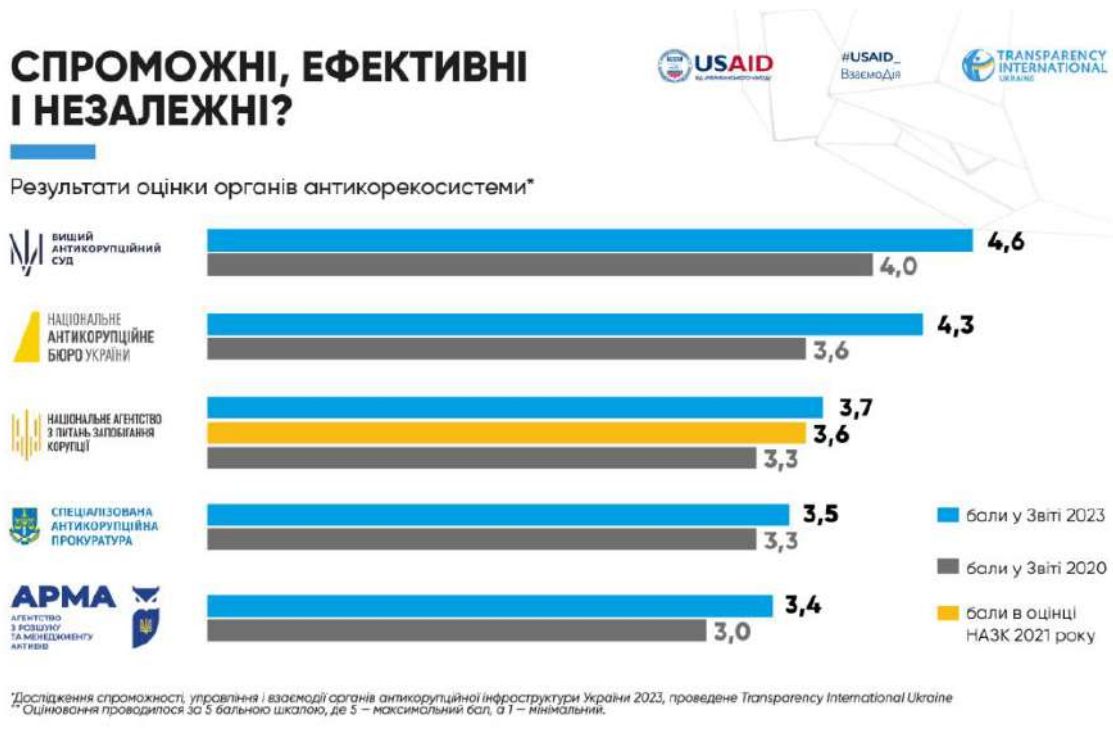

Рис. 1

Також варто відзначити відсутність протягом останніх років наукового інтересу до питань підсудності ВАКС кримінальних проваджень, розслідуваних у порядку абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України, як і їх виокремлення в узагальненнях ВАКС. Розглядаючи проблеми та виклики в діяльності ВАКС за перші 5 років його роботи та визнаючи «значну пов'язаність юрисдикції ВАКС з підслідністю НАБУ», автори монографії «Становлення антикорупційної юстиції в Україні» (2024 р.), більшість з яких судді ВАКС, не відносять положення абзаців 2, 3 пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України до проблемних, але зазначають про можливий спір у таких випадках стосовно передачі справи до іншого суду. Вказується на те, що «якщо йдеться про корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення, то швидше за все така справа буде підсудна ВАКС; а решта розглядатимуться загальними судами»¹⁵.

Окрім того, слід вказати на позитивну оцінку Європейською Комісією (ЄК)¹⁶ треку боротьби з корупцією, зокрема діяльності НАБУ, САП, ВАКС. Насамперед, це

¹³ Демчук П., Ткачук А. Оптимізація кримінального процесу очима народних депутатів. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/news/optymizatsiya-kryminalnogo-protsesu-ochyma-narodnyh-deputativ/>

¹⁴ Спроможні, ефективні й незалежні: аналіз антикорупційних органів. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/spromozhni-efektyvni-i-nezalezni-analiz-antykoryuptsiynyh-organiv/>

¹⁵ Становлення антикорупційної юстиції в Україні. Монографія під заг. ред. Кравчука О.О., Мойсак С.М. К. : КІП імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. С. 38. URL: <https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/Monohrafiia-5-rokiv-VAKS.pdf>

¹⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2024 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of

стосується зміцнення інституційної спроможності прокурорів САП та збільшення вироків ВАКС. Питання підсудності ВАКС не входять до переліку проблем, які необхідно вирішити за рекомендаціями ЄК. Європейські партнери підтримують збільшення кількості суддів й апарату ВАКС, зокрема з метою забезпечення розгляду ширшої категорії справ (розширення юрисдикції).

Основна частина.

Розглядаючи доцільність розроблення законопроекту про внесення змін до КПК України з метою усунення суперечностей (прогалин), пов'язаних із застосуванням статті 33-1 КПК України (зокрема, йдеться про визначення предметної підсудності ВАКС кримінальних проваджень, досудове розслідування яких було віднесено до підслідності детективів НАБУ на підставі постанови прокурора, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами цього відомства, і виключення з тексту частини п'ятої статті 216 КПК України абзацу другого пункту 3), необхідно зазначити наступне.

У частині першій статті 33-1 «Предметна підсудність Вищого антикорупційного суду» КПК України зазначено, що Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних кримінальних правопорушень, передбачених у примітці статті 45 КК України, статтями 206-2, 209, 211, 366-2, 366-3 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України. Виходячи зі змісту цієї статті, предметна підсудність ВАКС безпосередньо не пов'язана із належністю певного кримінального правопорушення до підслідності детективів НАБУ або підслідності інших органів досудового розслідування.

Використані у диспозиції частини першої статті 33-1 КПК України формулювання мають цілком конкретний, однозначний характер. Тобто наявність будь-якої з умов, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України, у разі якщо вони стосуються переліку кримінальних правопорушень, наведеного у частині першій статті 33-1 цього Кодексу, має наслідком належність відповідного кримінального провадження до підсудності ВАКС, а також правомочність цього суду щодо його розгляду. Внаслідок цього практична реалізація застосування статті 33-1 КПК України у чинній редакції не передбачає жодних виключень щодо зазначених у ній умов.

У цьому контексті слід відзначити, що кримінальне провадження за усіма його стадіями відбувається за визначеною законом (КПК України) процесуальною формою, яку формують належні правові процедури та процесуальні умови¹⁷. Кожний структурний елемент процесу реалізується у певній формі, зумовлений об'єктивними умовами існування того чи іншого явища, зокрема суспільно-правового конфлікту (кримінального правопорушення).

Умова – те від чого залежить дещо інше (те, що обумовлюється); це суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх стану, взаємодії), із наявності якого з

the Regions. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

¹⁷ Трофименко В. М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві. *Проблеми законності*. 2012. № 120. С. 202–208.

необхідністю виникає існування цього явища¹⁸; умова є необхідною обставиною, яка робить можливим здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь; це обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь¹⁹.

В абзаці другому пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України передбачено, що прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у кримінальних правопорушеннях, передбачених абзацом першим цієї частини, до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним кримінальним правопорушенням було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам.

З теоретико-методологічної точки зору, положення пунктів 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України є процесуальними умовами, а положення абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України – правовою процедурою, яка теж має свої умови, які вже стосуються процедури підслідності.

Окрім того, з огляду на зміст абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України, повноваження прокурора щодо прийняття рішення про віднесення певних кримінальних проваджень до підслідності детективів НАБУ обмежуються кримінальними провадженнями щодо кримінальних правопорушень, передбачених абзацом першим частини п'ятої статті 216 КПК України. У цьому абзаці, зокрема, наводиться перелік кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410, досудове розслідування яких здійснюють детективи НАБУ.

Тобто цей перелік стосується тих кримінальних правопорушень, які відповідно до вимог частини першої статті 33-1 КПК України відносяться до підсудності ВАКС. Це означає, що навіть за наявності заподіяння певним кримінальним правопорушенням тяжких наслідків охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, державним чи суспільним інтересам прокурор у порядку нагляду за досудовим розслідуванням має право віднести до підслідності детективів НАБУ лише кримінальне провадження щодо корупційного чи іншого кримінального правопорушення, яке фактично підсудне ВАКС. Здійснення досудового розслідування саме цієї категорії кримінальних правопорушень є об'єктивною визначальною підставою, якою має обґрунтовуватися рішення прокурора, передбачене в абзаці другому пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України.

Прийнята прокурором під час досудового розслідування в межах своїх наглядових повноважень постановою про віднесення названих кримінальних проваджень до підслідності НАБУ не встановлює та не може встановлювати (визначати) підсудність («остаточну підсудність») цих чи інших кримінальних проваджень Вищому антикорупційному суду. Вона за жодних обставин не може

¹⁸ Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua>

¹⁹ Словник. UA. URL: <https://slovnnyk.ua/index.php?swrd=%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

розглядатися як «рішення про підсудність», або таке, що «замінює рішення про підсудність» тощо. Тим більше з урахуванням різного правового, процесуального статусу понять «підсудності» та «підслідності», їх впливу на подальший перебіг та результати кримінального провадження.

У зв'язку з цим варто акцентувати, що підслідність, як передбачена законом сукупність юридично значимих ознак, внаслідок яких досудове розслідування певних кримінальних правопорушень здійснюється слідчими різних відомств, належить до категорій досудового розслідування як першої стадії кримінального провадження. Досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується направленням до суду обвинувального акта або іншим процесуальним рішенням, передбаченим КПК України.

Відомості щодо суб'єктів вчинення корупційних кримінальних правопорушень, кваліфікації таких правопорушень, предмета кримінального правопорушення та розміру завданої ним шкоди, інші обставини та умови, що згідно з положеннями частини п'ятої статті 216 КПК України, в т.ч. абзацу другого пункту 3 цієї частини, визначають підслідність відповідних кримінальних проваджень детективам НАБУ, під час подальшого досудового розслідування можуть змінитися або взагалі не підтвердитися. Своєю чергою це може безпосередньо вплинути на зміну підслідності та направлення таких проваджень, керуючись вимогами закону, до інших органів досудового розслідування.

Водночас предметна підсудність залежить від кваліфікації та інших ознак кримінальних правопорушень, у тому числі об'єкта посягання або різновиду суспільних відносин, на які посягають кримінальні правопорушення, кримінальні провадження щодо яких мають розглядатися судами. З огляду на це питання щодо підсудності вирішується судом до початку судового розгляду, у підготовчому засіданні. Так, згідно з положеннями пункту 1 частини першої статті 34 КПК України кримінальне провадження передається з одного суду на розгляд іншого суду, якщо до початку судового розгляду виявилось, що кримінальне провадження надійшло до суду з порушенням правил підсудності. Положення абзацу другого частини третьої цієї самої статті визначають порядок направлення кримінального провадження з ВАКС до іншого суду. Відповідно до частини третьої статті 314 КПК України одним із рішень, яке у підготовчому судовому засіданні має право прийняти суд, є рішення щодо направлення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження.

Пріоритетність предметної підсудності й наведена у кримінальному процесуальному законі пряма заборона, відповідно до якої інші суди, визначені КПК України, не можуть розглядати кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності ВАКС, крім як у випадку, зазначеному в

абзаці сьомому частини першої статті 34 цього Кодексу (частина третя статті 33-1 КПК України) підтримується у наукових публікаціях²⁰ і судовій практиці²¹.

Визначене абзацом другим пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України право прокурора, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами НАБУ, відносити своєю постановою кримінальне провадження до підслідності детективів цього органу за певних умов, передбачених цим абзацом, узгоджується як із загальними повноваженнями прокурорів під час стадії досудового розслідування, так і з їх окремими повноваженнями щодо визначення підслідності.

Зокрема, відповідно до пункту 2 частини першої статті 131-1 Конституції України прокуратура здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Згідно з пунктом 2 частини другої статті 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування. В межах реалізації своїх загальних наглядових повноважень прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, за наявності обставин, визначених частиною десятою статті 216 КПК України, своєю постановою визначає підслідність відповідних кримінальних правопорушень.

Складові пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України, згідно з правилами юридичної техніки, мають змістовно корелювати один з одним, мати об'єднуючі ознаки. Співставлення пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України та наступного за ним абзацу такої кореляції не підтверджує. Абзац перший та наступний за ним абзац частини п'ятої статті 216 КПК України закріплюють різні види підслідності.

З огляду на формальні вимоги законодавчої техніки щодо структурної побудови норм права, передбачених статтею 34 Закону України «Про правотворчу діяльність»²², абзаци другий та третій пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України за своїм змістом не відповідають абзацу першому цього самого пункту. Вказаними вимогами, відповідно до пункту 5 частини першої статті 34 цього Закону, насамперед є спорідненість та логічна послідовність викладення норм права, що містяться у нормативно-правовому акті. Вони передбачають, що норми права викладаються послідовно та взаємоузгоджено, коли кожна наступна норма права повинна несутеречливо впливати з попередньої; послідовність викладення норм права має

²⁰ Глотов М. С. БАКС vs місцеві загальні суди: критерії розмежування юрисдикції. URL: <https://glotov.wordpress.com/2021/06/18/%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%81-vs-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B8-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97/>

²¹ Ухвала Апеляційної палати БАКС від 19.10.2020 у справі № 760/6099/17 (провадження: 11-кп/991/65/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92299448>; Ухвала Апеляційної палати БАКС від 12.01.2021 у справі № 757/12540/20 (провадження: 11-сс/991/7/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94186239>; Ухвала Апеляційної палати БАКС від 05.03.2021 у справі № 757/4965/21-к (провадження: 11-сс/991/129/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95563965>

²² Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

здійснюватися з дотриманням причинно-наслідкових зв'язків між структурними елементами нормативно-правового акта. Зміст абзацу першого й абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України не мають єдиного логічно завершеного регулювання. Абзаци другий–четвертий пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України можуть розглядатися як самостійні структурні одиниці частини п'ятої цієї статті.

Висновки.

Ефективна протидія корупції неможлива без незалежної судової влади та дотримання принципу верховенства права. Вищий антикорупційний суд є організаційно та функціонально незалежним органом судової влади. Повноцінна робота ВАКС зміцнює стійкість судової системи, спроможність боротьби з корупцією у сучасних умовах загроз і викликів, руху євроінтеграційним треком.

Правильне визначення підсудності є передумовою справедливого судового рішення і, як наслідок, довіри суспільства.

Належність кримінального правопорушення до підсудності ВАКС визначається сукупністю законодавчо (імперативно) визначених вимог до його предметної підсудності, а саме: належністю кримінального правопорушення до чіткого переліку корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією та обов'язковою наявністю хоча б однієї з умов, передбачених пунктами 1-3 частини п'ятої статті 216 КПК України. Отже, критеріями приналежності кримінальних проваджень у корупційних кримінальних правопорушеннях та кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з корупцією, до підсудності ВАКС є: критерій службової особи (пункти 1, 3 частини п'ятої статті 216 КПК України) й економічний критерій (пункт 2 частини п'ятої статті 216 КПК України).

Прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, що проводяться детективами НАБУ, має законне право своєю постановою віднести кримінальне провадження у відповідних кримінальних правопорушеннях до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним кримінальним правопорушенням було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам; як і Директор НАБУ – за правилами абзацу третього частини п'ятої статті 216 КПК України.

Досудове розслідування кримінального правопорушення детективами НАБУ, як і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням прокурором САП, не є зобов'язуючою підставою для розгляду цього кримінального провадження ВАКС. Постанова прокурора про віднесення кримінального провадження до підслідності детективів НАБУ, будучи правозастосовним процесуальним актом, визначає лише підслідність, яка не ототожнюється з підсудністю. Підсудність ВАКС встановлюється виключно на підставі сутнісних характеристик (юридичних властивостей) конкретного кримінального провадження. Такими постулатами у сучасній судовій практиці і керується ВАКС.

Положення абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України не є умовою, яка передбачена частиною першою статті 33-1 КПК України для визначення підсудності кримінального провадження Вищому антикорупційному суду.

Постанова прокурора, прийнята на підставі абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України, не є складовою умови, наявність якої за статтею 33-1 КПК України визначає, що кримінальне провадження підсудне ВАКС, оскільки постанова є необхідною складовою умови, передбаченої абзацом другим пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України, наявність якої за статтею 216 КПК України визначає, що кримінальне провадження відноситься до підслідності детективів НАБУ.

Чинний КПК України містить достатні механізми врегулювання питань визначення підсудності кримінальних проваджень за Вищим антикорупційним судом.

Різні підходи до тлумачення та застосування абзацу другого пункту 3 частини п'ятої статті 216 КПК України й частини першої статті 33-1 КПК України усуваються шляхом забезпечення єдності судової практики.

З огляду на існуючий рівень суспільної проблеми, як невід'ємний етап аналізу та розробки будь-якої публічної політики, що формує логічне підґрунтя законотворчої діяльності, внесення пропонованих законодавчих змін не вбачається доцільним.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений чи перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*